

8

9

ותרתי לי מנוחה כדברי הראשונים ז"ל ואמצא במדרש (ילקוט) וזה לשונם יען לא האמנתם וגו' ד' חטאות כתובים כאן, לא האמנתם, לא קדשתם, מעלתם, מירתם, לא האמנתם שלא אמרתי לכם להכות והיכתם, לא קדשתם להביא מים מכל סלע שרצים, מעלתם שאמרתם המן הסלע הזה, מירתם שאמרתי לכם ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד ועברתם על דברי עד כאן לשונם, כמאמר קח את המטה ודברתם אל הסלע וגו' ורעל פי מדרש זה נעמוד על פירוש אמרי קדוש והוצאת להם מים מן הסלע, ויש להעיר א' למה יצו ה' לקחת המטה כיון שהוצאת מים הוא כדיבור לבד, ב' למה חזר לומר והוצאת להם מים אחר שאמר ונתן מימיו, ג' הוצרך לומר פעם ב' מן הסלע ולא הספיק ככורונה כסמיון, הנה לפי המדרש נתגלה לנו כוונת הכתוב למפרע על נכון, כי מה שאמר קח את המטה הוא להורמנות דמלכא והוצאת היות יבדורו כח עליון ולא להכאה, ולא חש לטעות שהוא להכאה ממה שאמר בפירוש ודברתם ומשה לא עשה כן והכה והוא הראשון שאמר בעל המדרש, ומאמר ודברתם אל הסלע הוא שישנה עליו פרק אחד והוא לא עשה כן והוא חטא הכי, ומאמר והוצאת להם מים מן הסלע ונתכוון כמאמר זה לומר אפילו מסלע אחר כשהם חפצים להוציא להם ממנה הוציא להם מאיזו סלע שירצו, ולזה גם כן הזכיר פעם ב' הסלע ולא סמך לזכרון הראשונה כי לא זאת היא מה שהזכיר, והוא לא עשה כן והראיה ממה שאמר להם שמעו נא המורים זה יגיד שהיו מורים איזה דבר, וממה שגמר ואמר המן הסלע וגו' יגיד כי היו מורים כסלע לומר פירוש שסלע זה אינו ראוי להוציא מים, נמצאו כי משה ב' שגגות אחרים, א' שה' אמר

יודע האמור בסמיון, ונמצא שכל כוונת משה לא היתה אלא לחוש על דבר כבוד שמו יחברן ויצאה השגגה באונס:

זבוח מצאנו טעם לכל שגגותיו של משה.
טעם שהכה חש למה שנשמע מדברי ה' שצריך הכאה ואם כן בלא הכאה לא יתן מימיו ומתחלל שם שמים, ומה שלא שנה פרק אחד אין זה פשט ודברתם ומשה לא הבין כן כיון שהבין שהמטה הוא להכות וכמו שכתבתי למעלה, וטעם שלא הוציא מים מסלע אחר כיון שאינו מוכרח במשמעות מאמר והוצאת להם מים שעל סלע אחד הוא אומר יש מיוחד של יתן ויש חילול ה' גדול, גם חשב כי למה יצו נשם חרש להוציא מים מסלע אחר באין צורך אליו, ודבר ידוע עליו אין עושים נס אלא לצד הכרח גדול, ומעתה אין להאשימו על מאמר המן הסלע וגו' כיון שאין החלט במאמר ה' שאמר לו כן, לזה כשבאו ואמרו הוציא לנו מסלע זה ואמר להם שמעו נא המורים לשון המטרה ולשון הוראה כי היו מחכונינים לנסות כח עליון אם יוציא מכל סלע או מסלע זו לבד, והיו מורים לו להוציא מסלע אחר, והקפיד משה על הדבר ואמר וגו'.

ועומק הדברים הוא שאם היו משה ואהרן עושים קירוש ה' הגדול באמצעות שהיתה הערה גם כן כולה שלימה וצדיקים היו מילתים אמנות ה' בלבם שלימה והיה נגרש מהם חלק הרע והיה כח בהם להמקדי אמנותם לדורי דורות, ומעתה היו משה ואהרן נכנסים לארץ והיה משה בונה בית המקדש ואין חשש להשלכת חמתו על ישראל כשהיה חוטאים כאמור בדבריהם (מדרש הילים ע"ט), כפסוק מזמור לאסף וגו' ותכבוהו במקומות אחרים, וכיון שבא תיקון הדבר על ידיהם ולא עשאוהו נחלת הדבר ואמר ה' לכן פירוש בשביל זה גם לשון שכובעו לא יביאו וגו', כי ראה ה' מה עשתידין לעשות בארצו הימים בארץ ישראל, וכמו שאמר להם משה עצמו (דברים ל"א) ידעתי כי השחת תשתיותיו, ולזה אם יכנס משה לארץ יבנה בית המקדש יצטרך ה' להשליך עליהם חמתו כשירשיעו ולא על בית המקדש ויכלו כל ישראל ח"ו, לזה אמר לכן לא תביאו וגו', ודקדק לומר את העם הזה, אמרו במדרש (ילקוט) הזה אינכם מכיאים אבל אתם מכניסים את כל ישראל לעתיד לבוא דכתיב וענתה שמימי נעוריה זה משה ואהרן עד כאן, ומתוכיות הדברים נשמע שאם היו מקדשים שם שמים לעיניהם היה הדור ההוא כדור שכן דוד כא שיעביר ה' את רוח הטומאה ומלאה הארץ דעה את ה'.

הוציא להם מסלע שיחפצו והוא לא עשה כן, כשעשה להם החלט האפשריות כאמרו המן הסלע וגו', והם הכי חטאות שמנה בעל המדרש שני ושלשי:

והוא עליו חובת גברא לתת טעם לאיש האלהים על ארבעת שגגות אשר אינו ראוי לאחת מהנה:

וגראה כי משה עמד על מאמר ה' בחכמה ולצד עוצם דארוהו בה' שגג, וזה יצא ראשונה, מה שאמר לו ה' קח את המטה הבין בו ב' דרכים, א' להכאה וא' להורמנות ולכן כידו שבאמצעות המטה שבו חקוק שם המפורש יעשה פלא, והאמת שיותר צורך פשטן של דברים על להכות בו כי לטעם הכי והוא צד רחוק קצת, והגם שמצינו שאמר לו ה' (שמות ד) ואת המטה הזה חקך בידך אשר וגו', שם היה עושה פעולות במטה, וזכרון ההכאה בא במאמר ה' בסמיון והוצאת להם מים מן הסלע, שלא היה צריך לומר אחר שאמר ודברתם וגו' ונתן מימיו וכמו שדייקנו למעלה, והבין משה כי כוונת ה' היא לומר לו שלא דבור לבד יספיק אלא כח המעשה שיעשה שבו יוציא מים, וכזה גילה סופו על תחילתו כי לקחת המטה היא לעשות בה מעשה להוציא המים מן הסלע, והגם שעלה על דעת משה פירוש שנתכוון לו ה' כמו שאמרנו שבא לומר שיוציא מסלע אשר יחפצו, הטה לפרש פירוש זה לצד שקדם לו מאמר לקחת המטה לא נראה בעיניו שחיהו לקחה לבד מבלי עשות צדקה דבר, והגם שאין הכרח זה הכרח, בסמיון אבאר על נכון טעם הטייתו למה שעשה, ומאמר ודברתם וגו' פשט ענין הוא מלבד מעשה המטה עוד כי צריך שידברו לה בפירוש הוציא מימיו, והוא מה שהבין משה ולא עלה על דעתו כי מאמר ודברתם הוא שישנו עליו פרק אחד:

וצד כל פנים לא ועלמו מעיני משה ב' דרכים במאמר ה' קח את המטה, אבל פירוש ודברתם שהוא לשנות עליו פרק אחד אין זה פשטן של דברים שלא עלה על דעת משה פירוש זה, ורן בדעתו נביא ה' ואמר הנה לפני ב' דרכים, ואם אני עושה דיבור לבד ולא הכאה אני חושש שמא הפירוש האמיתי הוא להכות ומה גם שהוא יותר פשטי ועוד שהוא דבר רחוק שהדומם יתעורר בדיבור בן אדם כמו שכתבתי בסמיון, לזה אם אני מדבר בלא הכאה שלא כדרך שאמר ה' אין הסלע נתון מימיו ויתחלל שם שמים חילול גדול לעיני העדה אשר אני עושה הנס לעיניהם ותאחייב ראשי למלך, לזה יותר אבחר להכות ואטה לפירוש היותר צורך במשמעות מאמר קח את המטה ויקים ג"כ מאמר והוצאת להם מים וגו' כמו שפירשתי, ולא הכאה כלכד עשה יצאלא בשיתוף הדיבור הכה ואמר לסלע תן מימך, וכזה אין מיחוש שלא תתן הסלע מימיה ולא יתחלל שם שמים גם הטה לפירוש כוונת המאמר והוצאת להם מים שהוא על ההכאה הגם שנכנס אצלו בגדר ספק שהכוונה היא מסלע שיהיו חפצים מהטעם עצמו כי חש לפירוש שהבין שהוא להכאה ומה גם שהוא יוצא מוטה כנוכח, ואם כן כשיבא להוציא מסלע אחר אפילו על ידי הכאה לא יתן מימיו לכשנאמר שאין כוונת ה' אלא על סלע הידוע ויחלל שם שמים ח"ו, לזה אבחר להוציא מהסלע הידוע וכמו שדייק אל עליון כמאמר ונתן מימיו שזה יצדיק שעל סלע הידוע שבו מים הוא אומר והוא בארה של מרים שמוע מימיו, והגם שאמר אחר כך ודברתם להם מים מן הסלע פירוש מן הסלע

והמשכיל בעין השכל יראה כי השתנות משמעות מאמר ודברתם ישנתה כפי כוונת מאמר קח את המטה, כי הדעת נותנת שאין הסלע בעלת ח' שחבין דבור בני אדם כשידבר אליו משה אלא בא' מכי דרכים, או באמצעות הכאה במטה אשר בו שם המפורש חקוק יעורר כח המחיה שבה, כמו שפירשתי במקום אחר שאין לך צדיקים שאין להם חלק חיוני כפי תכונתו, ואותו יציר בהכאת

אחד:

והמשכיל בעין השכל יראה כי השתנות משמעות מאמר ודברתם ישנתה כפי כוונת מאמר קח את המטה, כי הדעת נותנת שאין הסלע בעלת ח' שחבין דבור בני אדם כשידבר אליו משה אלא בא' מכי דרכים, או באמצעות הכאה במטה אשר בו שם המפורש חקוק יעורר כח המחיה שבה, כמו שפירשתי במקום אחר שאין לך צדיקים שאין להם חלק חיוני כפי תכונתו, ואותו יציר בהכאת

האלף התיים (תוס' כ"ג) חוק

יען לא האמנתם כי להקדישני (כ"ב)
ענין חטא מיריבה שנוי בחילוקי ידעות בין הרמב"ם והרמב"ן, הרמב"ם אומר, שיעקר החטא היה בזה שכעס משה על בני ישראל והעליבם בדברים: "שמעו נא המורים", ואילו הרמב"ן אומר שיעקר החטא היה בזה שהיכה את הסלע ולא דיבר אליו.

לדאמתו של דבר אין שני הטעמים הללו אלא אחד: שכן שני מיני צדיקים הם — יש צדיק שמוטק פוסק מלהוכיח את ישראל עד שהם חוזרים בתשובה, ומאידך יש צדיק שנוהג להיפך — הוא מעלה ומרומם את ישראל כל-כך עד שבשוים הם לחטוא, וההבדל בין שני הצדיקים הללו הוא בזה: זה שמביא את ישראל לידי תשובה מרצונם הטוב, הרי גם טבע הבריאה נכנע אליו ועושה ברצון את כל אשר יצווה לטובת ישראל, שהרי לא נברא העולם אלא בשביל ישראל, אבל זה שכופה את התשובה על ישראל על-ידי דברייתוכחה קשים וחריפים, נאלץ לכפות גם על הבריאה כי תעשה את רצונו לטובת ישראל, אבל לא מרצונה הטוב תעשה זאת.

יוצא אפוא, כי ותאיל ובא משה לכלל כעס ותוכיח את בני ישראל בדבורים קשים: "שמעו נא המורים" — לא רצה גם הסלע לציית לדיבורו בלבד, אלא נאלץ משה להכותו ולהוציא ממנו את המים בכפיה... (קדושת לוי)

ואם יבוא אדם לחדש דברים עליונים בעסקי השקובה בזמן הזה, ואל דבר קץ המגלה אור השופה הנורוהה) לא יביט, לא יוכל לקבל שום דבר לאמתה של תורת אמת. כי כל זמן מאיר בתוכו, וצצת ד' אשר יעץ להחל אור האלה מעל ספת פקסמוני מקתרים, כמו שאמר רואים כפינינו ומקפת פקמוני נגעים של עניי הדעות סודלי חלאים רותניסה) — ודי לא יזיל כל חשבונות העולים בלב אדם שמשחבותיו הקבל, נגד צצת ד' העליונה אשר דבר טוב על ישראל, לכוון אור האלה ודבר חיים לשאר עמו, העתידים להיות פלם שבי פשע, וכל חלשת נפש, פחדנות, רסיון-רוח ומינות-לב, בנזיל וקלף יחלף, ויהי מעודד, קמלא ח' ישע וענן ד', בגדל לבב ורחב דעה והגיון עז, יקח את מקומו בקל והלקבות הנגשים אל ד' בהה הקדש, להצמיח פדות, בהקשרת החיים, לאמץ אלהי המכפר צבא רב) של יצירת נקשות מוכנות לעבודת האלה ושופת אמת, והולכות מחיל אל חיל בבגרות ישע ומן עליון.

מנחת הראיה, אגרת ע"ה

הג"ה (כ"ג) חוק